

DEĞERLER EĞİTİMİ

Prof. Dr. Kadir ULUSOY
Prof. Dr. Bülent DİLMAÇ

-6. Baskı-

Prof. Dr. Kadir ULUSOY - Prof. Dr. Bülent DİLMAÇ

DEĞERLER EĞİTİMİ

ISBN 978-605-364-340-1
DOI 10.14527/9786053643401

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2020, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. A.Ş.'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevi**dir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: Kasım 2012, Ankara

6. Baskı: Ekim 2020, Ankara

Yayın-Proje: Özge Yüksek
Dizgi-Grafik Tasarım: Müge Çetin
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Vadi Grup Basım A.Ş.
İvedik Organize Sanayi 28. Cadde 2284 Sokak No:105
Yenimahalle/ANKARA
Tel: (0312) 394 55 91

Yayıncı Sertifika No: 36306
Matbaa Sertifika No: 26687

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51
Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

Prof. Dr. Kadir ULUSOY

1979 yılında Antalya'nın Kumluca ilçesinde doğdu. Antalya Merkez Duraliler İlkokulu'nu bitirdikten sonra Antalya Aksu Öğretmen Lisesi'nde ortaokul ve lise öğrenimini devlet parasız yatılı okuyarak tamamladı. 1996 yılında Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Tarih Öğretmenliği bölümüne başladı. 2007 yılında Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tarih Eğitimi Ana Bilim Dalında Doktorasını tamamladı. Ulusoy, 2000 yılından itibaren 7 yıl Sakarya ve Ankara illerinde çeşitli ilköğretim okullarında sınıf öğretmenliği ve formatör bilgisayar öğretmenliği görevlerinde bulundu. Bu dönem içinde yapılandırmacı yaklaşım ilkelerine göre hazırlanan sosyal bilgiler ders programlarına göre Milli Eğitim Bakanlığı adına hazırlanan Sosyal Bilgiler 4 ve 5. sınıf kitaplarının “yazarlığını ve 5.sınıf kitaplarının komisyon başkanlığını” yaptı. MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığında Öğretim Materyallerini inceleme Komisyonlarında “Komisyon Başkanlığı ve üyeliği” görevlerinde bulundu. 2 Ekim 2007'de Adıyaman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Ana Bilim Dalında Yrd. Doç. Dr. olarak göreve başladı. 2008-2010 tarihleri arasında Adıyaman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Ana Bilim Dalı Başkanlığı ve Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdür Yardımcılığı görevlerini yürüttü. 2010 yılında Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Ana Bilim Dalında Yrd. Doç. Dr. olarak göreve başladı. 2010-2011 yılları arasında Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dekan Yardımcılığı görevinde bulunan Ulusoy, Haziran 2012'de “Doçentlik” Unvanını, Eylül 2017'de “Profesörlük” Unvanını aldı. Ulusoy evli ve 2 kız çocuk babasıdır.

Çalışma Alanları: Tarih eğitimi, sosyal bilgiler eğitimi, değerler eğitimi, ahlak eğitimi, Atatürkçülük konularının öğretimi, demokratik vatandaşlık ve insan hakları eğitimi.

Prof. Dr. Bülent DİLMAÇ

1973 yılında doğan, Dilmaç, İlkokul, Ortaokulu ve Liseyi Konya Ereğli’de tamamlamıştır. 1996 yılında Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesinden lisans eğitimini tamamlamıştır. 1997 yılında Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümüne Araştırma Görevlisi olarak göreve başlamıştır. 1999 yılında Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünde yüksek lisansını tamamladıktan sonra 2000 yılında Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünde doktora eğitimine başlamıştır. 2003 yılında Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesinde öğretim görevlisi olarak görev başlayan Dilmaç doktora eğitimini de, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde 2007 yılında tamamlamıştır. 2012 yılında Eğitim Psikolojisi alanında doçent olan Dilmaç, halen Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalında öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Dilmaç evli ve bir erkek çocuk babasıdır.

Çalışma Alanları: Değer, Değer Eğitimi, Değerler Psikolojisi, Karakter Eğitimi, Sanal Zorbalık.

ÖNSÖZ

Değerler, insanların tutum ve davranışlarını etkilemede, tutum ve davranışların belirlenmesinde ve biçimlendirilmesinde önemli rol oynar. Değerler insanların dünyaya bakış açılarını etkilemede, insani algıları geliştirmede ve değiştirmede oldukça etkilidir.

Bu bilinçle son yıllarda ülkemizde değerler eğitimi ile ilgili çalışmalar hız kazanmış, bu alanda birçok tez, makale bildiri vb. çalışmalar hazırlanmıştır. Özellikle 2003 yılında Milli Eğitim Bakanlığının ders programları ile ilgili yapmış olduğu kapsamlı çalışmalarda birçok ders içeriğinde “değer eğitimi” doğrudan yer verilmiştir. Örneğin, sosyal bilgiler, hayat bilgisi, Türkçe dersleri başta olmak üzere birçok ders programında doğrudan verilecek değerler belirtilmiş, ders ve çalışma kitaplarında bu değerler ile ilgili metinlere yer verilmesi istenmiştir.

18. Milli Eğitim Şurasında “Eğitimde 2023 Vizyonu” kapsamında “Değerler Eğitimi” ele alındı. Dün olduğu gibi bugün ve gelecekte de değerler her zaman önemini taşıdığı ve taşıyacağı bu vizyon çerçevesinde ele alındı ve okullarda değer eğitimi ile ilgili etkinliklere, çalışmalara hız verildi.

Bu bağlamda hazırlanmış olduğumuz bu kitap “Değerler Eğitimi” alanında yapılacak faaliyetlere kaynaklık etmesi bakımından önem taşımaktadır.

Kitabımızda;

Değerler ile ilgili tanımlar,

Değerler sistemine bilim dallarının bakışı,

Değerlerin sınıflandırılması,

Değerlerin öğretim ve eğitim süreci,

Ailede, okulda ve çevrede değer eğitiminin uygulanışı ve

Değerler eğitimi ile ilgili yapılan yurt içi ve yurt dışı araştırmalara yer verilmiştir.

Yetişmemizde emeği geçen anne-babalarımıza, öğretmenlerimize, fedakâr eşlerimize, çocuklarımıza, kitabın hazırlanmasında emeği geçen başta Servet SARIKAYA olmak üzere bütün Pegem Akademi çalışanlarına, ülkemizde değerler eğitimi konusunda emek veren tüm araştırmacı ve akademisyenlerimize teşekkür ederiz.

Saygılarımızla!

Prof. Dr. Kadir ULUSOY

Prof. Dr. Bülent DİLMAÇ

Ekim 2020

İÇİNDEKİLER

1. Bölüm

Giriş.....	1
------------	---

2. Bölüm

(Kuramsal Çerçeve ve İlgili Araştırmalar)

Değerler	13
Değerin Tanımı.....	13
Değerler Sistemine Bilim Dallarının Bakışı.....	16
Psikoloji Perspektifinden Değerler	16
Felsefe Perspektifinden Değerler.....	17
Sosyoloji Perspektifinden Değerler.....	20
Değerlerin Sınıflandırılması.....	23
Din ve Değerler	35
Geleneksel Değerler	37
Demokratik Değerler.....	43
Değerlerin Öğretim ve Eğitim Süreci	51
Değerlerin Öğretimi	51
Değerler Eğitimi	55
Değerler Ne Zaman, Nerede ve Kim Tarafından Kazandırılmalıdır?	62
Değerlerin Öğretiminde Temel Süreç ve İlkeler	63
Değer Öğretimi Yaklaşımları.....	68
Karakter Eğitimi Yaklaşımları	82

Ailede, Okulda ve Çevrede Değerler	83
Ailede Değerler.....	83
Çevrede Değerler.....	88
Okulda Değerler	90
Değerler ve Kültür.....	100
Değer Eğitiminde Ahlâk	105
Konu ile İlgili Yapılan Araştırmalar	112
1. Yurt Dışında Yapılan Konu ile İlgili Araştırmalar	112
2. Ülkemizde Yapılan Konu ile İlgili Araştırmalar.....	119
Kaynakça.....	135

1. BÖLÜM

GİRİŞ*

Tarih boyunca insanlar eğitimle ve eğitilme işi ile hep karşı karşıya gelmişlerdir. Her dönemde o devrin en iyi eğitimi verilme-ye çalışılmıştır. Eğitim ve öğretim sürecinde amaçların başında bilgi kazandırmak, meslek edindirmek gelmişse de insan davranışlarının, karakterlerinin ve kişiliklerinin oluşturulması içinde eğitim ve öğretim etkili bir rol üstlenmiştir. İnsanlar hep bilgili, becerikli, eğitilmiş, kendini iyi yetiştirmiş insanları kabul ederken aynı zamanda bu insanların davranışlarını da kontrol ederek, inceleyerek onlarla olan veya olacak olan ilişkilerine yön vermişlerdir.

Eğitim, yetiştirmek istediği kişilerin en iyi donanıma sahip olmasını istemenin yanında bireylerin en iyi karaktere ve bilince de sahip olmasını ister. Dünyanın her yerinde eğitim, kişilerin içinde doğup büyüdüğü toplumun değer yargılarını benimsemelerini de ister. Türk millî eğitim politikalarında da hedef olarak belirtilen; toplumun ihtiyacı olan bilinçli, kültürlü, değerlerine sahip, özellikle Türk millî eğitiminin amaçlarında vurgulanan hedeflere ulaşmada ve yurttaşları bu doğrultuda yetiştirme konusunda eğitim sistemimize önemli görevler düşmektedir (Ulusoy, 2007).

İnsanoğlu soyunu devam ettirirken çocuklarına eğitim yoluyla bildiklerini aktarabilen dünyadaki tek canlıdır. İnsanın bir sonraki kuşağa aktardığı mirasın tümüne kültür adı verilmektedir. İnsan kül-

* Kadir Ulusoy (2007). Lise Tarih Programında Yer Alan Geleneksel ve Demokratik Değerlere Yönelik Öğrenci Tutumlarının ve Görüşlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Danışman: Prof. Dr. Refik TURAN.

Bülent Dilmaç (2007). Bir Grup Fen Lisesi Öğrencisine Verilen İnsani Değerler Eğitiminin İnsani Değerler Ölçeği İle Sınanması, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Danışman: Prof. Dr. Adnan KULAKSIZOĞLU.

Bu çalışmada yukarıda adı geçen tezlerden yararlanılmıştır.

tür aktaran tek canlı olarak, deneyimlerini, bilgileri, düşüncelerini, inançlarını, zevkleri, acılarını vb. çeşitli yollarla diğer insanlara aktarır. Bu temel özelliği nedeniyle ilk insandan günümüze kadar insanoğlu kültürünü ve uygarlığını bazen ileri bazen de geri götürerek hep bir sonraki kuşağa aktarmıştır ve aktaracaktır. Bu aktarma etkinliğinde en önemli payı eğitim ve öğretim almaktadır (Çüçen, 2001: 367).

Kadın veya erkek, her ferdin yaratılışındaki kabiliyetler ancak iyi bir eğitimle gelişebilir. Eğitim sayesinde ki, örf ve adetlerimizi en iyi şekilde koruyabilir, bugünkü cemiyetimizi ayakta tutabilir, hür insanın iyi yaşamasını sağlayabilir ve çocuklarımız için zengin ve kuvvetli bir gelecek hazırlayabiliriz. Bu sebeple hemen hiçbir konu, Türkiye için, yurttaşların eğitimi kadar önemli olamaz. Eğitim bir gelişme ve geliştirme işidir. Gelişmeye elverişli birtakım kuvvet ve kabiliyetlerle yaratılmış olduğu için, insanın eğitimi mümkündür. Bir eğitim sistemi, fertleri madden ve manen geliştirebildiği ve gelecekte onların daha çok gelişmesine imkân verdiği nispette değerlidir. Ferdin değeri ve haysiyeti her iyi eğitimin temelini teşkil eder (Türk Eğitim Millî Komisyonu Raporu, 1960:11).

Eğitim, bir toplumun veya bireyin sahip olduğu kültürü, bilgiyi, inancı, beceriyi, değerleri, sanatı ve benzerlikleri kendisinden sonra gelenlere aktarma sürecidir. Kısaca eğitim, kişinin davranış örüntülerini değiştirme sürecidir. Sokrates eğitimin amacının topluma dogmatik ve ön yargılı olmayan, açık zihinli, erdemli ve evrensel değer ve doğruların olduğuna inanan bireyler yetiştirmek olduğunu ileri sürer. Platon'a göre; eğitimin amacı, iyi ve doğru vatandaş yetiştirmek suretiyle, adaletli bir topluma ve devlete ulaşmaktır. John Locke'a göre eğitimin amacı, toplumun mutluluğunu ve refahını ileri götürecek insanlar yetiştirmektir. İyi karakter, erdemli eylem alışkanlıklarından ve iyi yetiştirmeden gelir (Çüçen, 2001).

Eğitimle ilgili farklı kavramlar, eğitimdeki değerlerle ilgilidir. Değer eğitimi, ahlaki gelişim, eleştirel düşünme ve eleştirel pedagoji önemli kavramlardandır. Bütün bu kavramların kendilerine özgü felsefi ve siyasal geçmişleri ayrıca eğitimsel uygulamaları vardır. İn-